

GOGA

Ahmed Burić

Ti je smešno, da mi je ime Donald?

Za moje, ki so preživeli in znali povedati

Dan prej in dan pozneje

Vem, da ti je smešno, da mi je ime Donald, kaj ti ne bo, še meni je včasih, a tako pač je, zakaj bi te farbal, sto let se pozna iz mesta, tako na faco, in glej, zdaj te vozim in sem vesel, nisem imel komu tega pravit, pa še butasto se mi je zdelo, raja tega ne kapira, ko kaj razlagam, mislijo, da lažem, buljijo v mene kot v TV in zato tudi jaz malo komu govorim, kaj in kako. Kot prvo sem Nemec, pravi švab, ampak iz Sarajeva, ljudje me malo gledajo izpod čela, ko rečem, da mi je v resnici ime Donald Meerbach, mislijo, da jih zajebavam, a je res. Tudi dedu je bilo tako ime. Sem je prišel kot nemški vojak, še čisto mlad, in niso ga ubili petinštiridesetega, ko je bilo Sarajevo osvobojeno. Bil je nekje okrog po Kaknju, Varešu, na prisilnem delu, ene štiri-pet let, in potem so ga premestili v Sarajevo, nekaj se je menda gradilo, saj mi je povedal kaj, pa ne vem več, in se je zaljubil v babico in sta dobila mojega starega. No, vseh podrobnosti nikoli nisem izvedel, a sta se kresnila že takrat, ko je bil on na prisilnem delu, al pozneje, al se je on vrnil, ko je odslužil svoje, to je v megli, o tem mi niso nikoli govorili. Valda je bila noseča, on pa še v čuzi, to je bila takrat sramota strašna. Kakorkoli, naselita se ti onadva na Gorici, po malem zraste hiša, on se v Nemčijo

ni več vračal, mislim, da je bil v vseh teh letih tam dvakrat, zihier tam niso bili neke face, če so ga kot otroka vtaknili med pešake, pa kje ti bogataši hodijo na vojno, to si videl tudi pri nas med vojno, vsi tisti, ki imajo polno rit, svojo deco spravijo ven, potem pa tebi pridigajo, kako in kaj moraš in kako se umira za rodno grudo, ma sam gobec, brez veze. In tako smo ti mi živeli tam gori, jaz sem se gori rodil, saj veš, afnarije razne, šola Franjo Kluz, raja, potem na srednjo strojno, klasika pač, pojma nisem imel, kaj bi postal niti nisem bil nek super učenec, dober, prav dober, kakor kdaj, jebiga, a si mislim, nočem stran od raje, cel kup jih je šlo tja, pa daj zguraj še ti, to je bila gavnarska šola, tja so hodili Ćelo, Gabi, Tite, Ćuška, vsi tisti gavnarji, ni bilo treba bit nek znanstvenik, da zdeloš, in realno, lahko si bil še taka baraba, nisi mogel bit večja od njih, to je banda, folku so prodajali cegle, jemali denar že v prvem letniku, a sreča, da so glavni v mestu in če rečeš, da si s strojne, te vsi pustijo pri miru, noben se ne vtika v tebe, kaj pa oni vejo, v kakih odnosih si ti s kom. In ravno ko smo mi končali to srednjo, saj veš, kako je bilo takrat, vsi na faks, pa sem se vpisal še jaz, saj sem vedel, da ne bom dogural daleč, s starim sem že začel nek biznis, takrat se je vse dalo, ampak dajmo, sem si mislil, bom probal malo izredno, pa kar bo, bo, nič me ne stane, stari se ne buni, ampak odkimava in govori: »Mali, to ti ni dobro, nisem jaz proti šoli, ampak ni več pravih mojstrov v Sarajevu, papki so zavladali, saj veš, kako je z njimi, pride eden, zgura neko višjo šolo, postane nek mali šefek, to je ta rabota, potem pripelje tri svoje, jih postavi za vratarja, ključarja, skladiščnika in evo,

pa je direktor. Noben več se ne izučí obrti, to vse skupaj ni nič.«

Moj stari, naj počiva v miru, je bil ona prava sarajevska raja, ta stara, ne pa to zdaj, ko ti nepismeni bebci, ki prodajajo neko ukradeno robo, posedajo po kafičih s tistimi glupimi kurami in ti je največji uspeh v življenju, da si se rodil v Sarajevu, kot razmišlja lopov, ki dela za kakega kriminalca. Ne, to je tista zgodba, nikoli niso imeli ravno dosti, revščina po vojni, pa se izučí obrti, se zaposli in potem malo na privat, pa hišica, neko vikendico je začel gradit v Lukavici, vse po regelcih, normalno, ni tu neke velike zgodbe, on in njegova raja. In imaš vse, malo dopusta, neka pleh muzika gori v gasilskem domu, igrajo za svojo dušo, izleti po Jugoslaviji, malo na morje, malo v Slovenijo k nekemu pobratenemu orkestru, malo v Beograd na neke nastope. Zvečer so sedeli, kaj popili in pojedli in si pravili neke svoje zgodbe, v nobenega se ne vtikajo in noben se ne vtika v njih in čao. Glej, res so se palili na avte in motorje, valda, ko so zaslužili prvi denar, a ni bilo avtov pa to, in so pač nekaj kupili, popravljali, frizirali, ko jih poslušáš, bi rekel, da so imeli avione, ne pa tistih krip, pazi, fiat 850 in opel olympia, oni lahko o tem dve uri, prisežem pri svoji tastari, občutek imam, da jaz danes ne bi tako govoril, pa če bi imel avion, ljubezen pač, kaj hočeš. In tako sem tudi jaz ob njem začel imet rad avte pa to, in poglej me, zdaj vozim, imam tudi svoje avte, dobro je, samo da smo živi in zdravi, noben od nas nima nekih velikih zahtev, pusti milijone, tega tu ni, če nisi kriminallec, to je jasno ko beli dan.

In ko je potem izbruhnila vojna, že prej ti jaz vidim, da je s starim slabo, žalosten je, nobenemu nič ne govori, niti z rajo ne sedi, zabija se v tisto svojo delavnico in nekaj prčka po cel dan, a ne dela zares, vidiš, da je vse skupaj nič. In potem, jebiga, vse bolj pogosto sem ga videl, odnese si on tja flašo rakije in jo sprazni in zaspi, stokrat sem se ustrašil, kar tam je spal, vidim, da je tastari muka, nič ne reče, tiho je, to ti je tisto, ženske boljše čutijo stvari, in ko je kaka frka, se mi zdi, da se one tudi lažje prilagodijo in pomirijo, mi pa smo kreteni, takoj panika, kaj bo, se bomo stepli, takoj eksplodiramo. Takrat mi ni bilo jasno, ampak zdaj vem, rušil se mu je svet, ni mu bilo lahko odraščat, sinu nemškega vojaka, pa potem tisto, partizanščina, kdo ve, kako vse so ga žalili in kaj vse je dal skozi, o tem nikoli ni govoril, vse to sem jaz šele pozneje pogruntal. In jebiga, veš, prišel je v neka leta, nekaj je v življenju dosegel in zaokrožil, ko se ti pripravlja vojna. On je vedel, da je vojna žalost, njegov stari mu je lahko vse povedal, on pa ni ne tu ne tam, Nemeč v Sarajevu, kam in kaj zdaj, jebem ti svet. In to ga žre, kuha se iz dneva v dan, mi se nekaj v prazno deremo »pa kdo nas bo v Sarajevu skregal med sabo«, Alija ponavlja »za vojno morata bit dva«, tu pa vkopavanje, vidiš, da bo počilo, a se vsi delajo nore. Strah, jebiga.

In eno jutro, jaz sem nekaj vozil, zrihtali so mi nek posel, prišle so tiste televizijske ekipe, tujci, dober denar, dnevnicica sto mark, nekam smo se namenili, ko že prve barikade, zajebano, tisti primitivci s štumfi na glavi nas niso pustili skozi, krenemo gor na Lapišnico, ustavijo nas, jaz stopim iz avta, tam pa en tak z brado drži puško v roki, en se dere »na tla«, oni zgoraj pod vrhom kričijo

»streljaj«, tisti novinar in ekipa so se usrali od strahu, vidim jaz, da je vrag odnesel šalo, počasi se vrnem v avto in gas proti mestu. Pridemo mi v Holiday, da bi spili pijačo, tam so se vsi zbirali, vidim Radovana Karadžića in celo tisto ekipo, in vidim nekatere od onih starih bizgecev, ki ga zdaj spremljajo, s heklerji, razmišljam, jebem ti vse, a do sem smo prišli, še sam ne vem, kaj mi je bilo, nimam ravno te navade, ampak daj da pokličem domov, javila se je sosedka, rečem »kaj pa ti tam«, reče »ti dam mammo«, jaz rečem »ej, stara, kaj je narobe«, ona reče »slabo je z njim, daj, prosim te, pridi domov«, jaz takoj gor, on že v bolnici, pozabi na spanje, sporadični rafali po mestu celo noč, midva zjutraj v bolnico, starega so pripeljali na tistem vozičku, leži, komaj diha. Poljubila sva ga, jaz in stara, in sva šla domov, mine ura al dve, ko so sporočili, da je konec, da je stari umrl.

Veš tisto, ko se pogovarjamo, pa kar naprej govoriš »enkrat pred vojno smo« in nadaljuješ zgodbo, no, takrat, dan pred petinštiridesetim rojstnim dnevom mojega starega, takrat se je moje življenje razdelilo na »tisto prej« in »tisto pozneje«. In zdaj, ko vozim avte na te nove servise in vidim, da kdo blefira, da ne obvlada posla, se spomnim starega in njegovega stavka – »To vse skupaj ni nič, ni več pravih mojstrov.« In če zdaj pogledaš, res ni nič, dobro je povedal.

Mi smo ljudje Cigani, od usode prekleti

Takrat na začetku nisem imel nobene dileme, kaj bom, al bom odšel iz Sarajeva al ne, bil sem žalosten, jebemti, tako rekoč so mi ubili starega, čeprav se je sam odločil, da bo umrl, zdaj mi je to stoposto jasno, in prijavim se ti jaz v Teritorialno obrambo, jebiga, kaj bom jaz zdaj tam, mi smo kao nekaki katoliki, ampak to nima veze, to ti tu pripelji kar tako, noben te sploh nič ne vpraša, pa ne vem, prisežem pri tastari, al je šel stari dvakrat v cerkev, razen da je hodil na polnočnico k svetemu Anteju na Bistrik, pa še to bolj zato, ker je šla vsa njegova raja in so potem še posedeli, ne pa ker bi jim bilo toliko do vere. In zdaj naj jaz grem nekam tja v HVO, da me brani nek Pero, ki ga v življenju nisem videl, rajši sem s svojo rajo, pa kakor meni tako njim in čao.

Itak ne razmišljaš dosti, ni časa, in ko se začnejo še tiste zgodbe na radiu in TV, da so niški specialci že na poti, si misliš, zdaj se bo ko v filmu prikazal frajer nindža, skočil iz jaška in vse pobil v kakih dveh potezah, tako smo si mi to predstavljali, noben nobenih izkušenj, tistih prvih par noči se ti mi razporedimo okrog jaškov in samo čakamo, da kdo plane ven. Potem pa pride malo bolj izkušena raja,

smejijo se nam, a ste vi normalni, ma kaki jaški, in potem so nas razporejali in nam organizirali kao neko obuko, mi pa niti pušk niti nič, v supergah, pravi kanonfuter, a se nekam hitro navadiš, to je čudo, čez petnajst dni, ko imaš za sabo kaki dve liniji, ki ju je treba obraniti, ko da si v vojski celo življenje, niti sam ne veš, kje si se tega naučil, ampak rineš, jebiga, to je valda tisti nagon po preživetju.

In na začetku, ko smo se zares udarili, nimaš ti kaj do-
sti časa razmišljat o Srbih, o obrambi Sarajeva, Aliji, lažeh
in takih stvareh, ni tega, samo gledaš, kako boš preživel,
da te ne zadene in da koga ne potunkaš in to je to, ko
zdaj poslušam tiste zgodbe, kao, to je bila organizirana
obramba pa vojska pa strategija pa to pa ono, ugasnem
TV, prisežem pri svoji tastari, ma koga oni to farbajo? Kaj
smo imeli na začetku, dve puški papovki in pet metkov.

In ko so potem čez nekaj časa začele krožit neke
zgodbe, da nekomu ne dajo humanitarne pomoči, ker je
Srb, al ko vidiš, da se švercerji začenjajo bogatit, oni zgoraj
pa jim to dovolijo, al ko ti prijatelja ubije granata pa ga ne
vpišejo na seznam šehidov, ker mu je ime Saša, potem se ti
vse zagabi in samo gledaš, kako bi čimprej domov. Stisne
te, ko greš kam izreč sožalje, ljudje izgubili otroka, a jih
je sram, ker ti ne morejo ponudit niti kave, kila sto mark,
oni tam pa grabijo na kup. Stokrat sem popizdil zaradi
tega, maha se s pištolami, ko kdo z robo gre skozi rampo,
pravi, da mu je komanda dovolila, ti pa petnajst dni nisi
videl konzerve, takrat se ti res stemni pred očmi. Za ene
vojno, za druge trojno, to ti je to.

A smo se tudi šalili, pa si pri vsem tem vesel, da si v
nečem zmagal, da imaš to malo zadoščenje. Spomnim se,

jaz ranjen v bolnici, frajer me je preluknjajl z mitraljezom, odbilo mi je pol roke in riti, fiksatorji, cel razmontiran ležim in se zbudim, rekli so, da čez dva dni, jebo te Šaban, ne vem, a je dan al noč, zajebano je to. In se začne tista rehabilitacija, pa do veceja, pa po hodniku, pa en mesec, pa drugi, pa potem vidiš, kako prihajajo vsakojaki ljudje, tako ti je to v vojski in v bolnici, in pogruntaš, kje živiš, ma kaka tvoja raja, čisto brez veze. In zdaj vidim, frajer leži poleg mene, cel v povojih, prinesli so ga sem, rekli, da mu je eksplodirala plinska bomba, cel je zamotan, komaj je ostal živ. Ko je lahko prvič šel na vece in se videl v ogledalu, se je hotel vreč skoz okno, komaj sem skočil do njega, da ni zletel čez ograjo. So mu potem dali tisti koktejl, ga pomirili, mine par dni, malo so mu porihali tiste opekline in to, in je preživel, a cel čas, ko je ležal, je psoval Cigane, jim preklinjal vse žive in mrtve, meni ga je bila muka poslušat, a zgleda so mu Cigani prodali tisto plinsko jeklenko, ki je eksplodirala, no, vedi ti zdaj, če so mu jo res prodali al jim jo je ukradel, ampak jaz jih dobro poznam, celo življenje jih gledam, odraščal sem z njimi, poznam jih v dušo. Govorim za te naše z Gorice, njih ne bi dal za nič na svetu. Da taki ko ti zdaj hočete, da jim rečem Romi, ne se jezit, bratec, a vi nimate pojma, oni sami sebe kličejo Cigani in tudi mi smo jim od pamtiveka tako rekli. No, zdaj, ko so oni naenkrat kao Romi in vse strašno skrbi za njih, noben pa jim ne da kruha, to je druga zgodba. Kaj boš ti meni prodajal buče, jaz sem z njimi odraščal, kuhan in pečen, to so moji bratje. Bil je tam en Džango, harmoniko je igral, še zdaj ga vidim, včasih poje v Bazenih, pravi car, stokrat nam je igral na zabavah, in enkrat se je

našel še nek šolan kitarist, človek ima akademijo, note pa to v malem prstu, sedimo ti mi in človek hoče malo zaigrat z Džangom, ta pa namazan, oni takoj začutijo, kje je treba pokazat zobe, igra, ko da ima šest rok, prsti mu letijo, čisto smo padli noter, dečko res raztura, onega kitarista je na čisto ubil, človek ni mogel ubost niti enega tona. Ne moreš ga dohitet, ubija. In potem neha, malo gleda, a ta človek, akademik, je obziren, vpraša ga, oprosti, prosim, od kod ti to igraš, kao sprašuje po tonaliteti, a iz G-ja, ne vem, iz C-ja, Džango pa ga gleda, tip ne pozna niti vseh črk, kamoli vse note, samo položi levo roko na tiste tipke in reče:

»Od tu.«

Človek je mrknil, kot bi ugasnil radio. Njih ne moreš zajebat, ni šans. Poslušaj to – od tu!

Če bi jih ti videl v začetku vojne, bi crknil od smeha, sestavili so enoto in jo poimenovali Črne Mambe, imajo motorole in hodijo naokrog, nikjer jih ne moreš pustit, da bi držali linijo al kaj osvojili al karkoli, a si vesel, da so tu, ne moreš prek sebe, to so pravi carji. Enkrat na liniji se po motorolah slišimo s četniki in en se dere: »Balije, kaj je, kaj ste se usrali, zdaj vas bomo malo zasuli z granatami, da vidite, kako četniki brijejo,« in takoj so eno granato izstrelili čisto blizu rova, v katerem so bili tisti Mambe. Pogledam jih, oni čisto presrani, en drži motorolo v roki in pravi: »Javite se, balije, to vas kličejo!« Kar ulegel sem se od smeha, pa magari so tolkli po nas. Ma kralji, kaj naj ti rečem. In nekako so mi izpadli najljubši v tej vojni, gledajo, kaj bojo in kako bojo, znajdejo se, ma on ti ne bo nič ukradel, razen kadar mora, taki so ti oni, danes kralj,

jutri berač, samo pri miru jih pusti. In če ti povem po pravici, jebemti, a veš, kaj razmišljam: oni edini vejo, odkod so, mi smo vsi tu nekaj pomešani, pa se nekaj tolčemo po prsih, Srbi celi nori na Kosovo, Hrvati na neke kralje, muslimani na Turke, Sulejmana in to, a se ne ve, kdo je na čigavem. Oni so ziher, dobro je povedal tisti Skender, ki je z mano hodil v osnovno, ko ga je učiteljica vprašala, od kod je, je lepo rekel:

»Z Gorice.« Raji pa smešno, otroci pač. On pa doda:
»In iz Indije.« Vsi smo dol popadali, z učiteljico vred.

Pa reci, če ni dobro povedal, matere ti!

In en dan sem ti jaz na tržnici, ko tisti frajer, ki se je hotel ubit, stoji, nekaj prodaja, cel sajast, in me vpraša:

»Se spomniš ti mene?«

Jaz se nekam zamislim in rečem: »Priatelj, po moje si ti firaun,« saj veš, da smo jim tako rekli, na koncu je nekdo znil »firer«, to je možno samo pri nas, a ni res, pazi – da Cigana kličeš »firer«, ko pa jih je Hitler hotel vse fentat. In ko mu rečem, da mislim, da je Cigan, se ti ga jaz spomnim, tip me prestreli s pogledom, pobere tisto robo, ki jo prodaja, postane cel rdeč in – gas, se nekam izgubi. Pozabil sem, da so bili Cigani krivi, da je gorel, kaj naj zdaj.

In ko zdaj tako razmišljam, oni so nam najbližji. A da ne? Mi smo vsi nekaj prevzeli od njih, ni jih zastojn toliko tu, to njihovo se rado prime. Dobro gre tista, ki smo jo peli na ekskurziji – »mi smo ljudje Cigani, od usode prekleti«.

Siromaki mi, siromaki oni

Na koncu vse to izpade smešno, bratec, če pogledaš tudi to moje vojskovanje in vse potem. In ko na začetku meseca pride tista penzija, moja ni mala, ko pa sem luknjast ko sito, ko grem skoz vrata na letališču, šrapneli v meni piskajo ko tisti stari telefon, ampak ne jamram, zakaj bi. Živi se pač, kaj naj zdaj? Takoj pazim, da nekam dam ta denar, otrokom nakupim nepotrebnih stvari, igračk imajo, da bi lahko odprli lunapark, ampak ta denar od penzije nekako ko da ni moj, glej, tak odnos imam do njega. Ma jebeš denar, nisem se za njega boril, aneda? Valda bi človek to najrajši pozabil, je pač tako. Dobro je, hvala bogu, dobro sem, dobro delam, firma stoji, kot stoji, ne pritožujem se. A jebeš tudi pritoževanje, takoj ko vidim, da kdo v gostilni jamra, se presedem za drugo mizo. Hvala lepa, nasvidenje; kaj hodiš v gostilno jamrat? Jaz sem prišel, da slišim kake traparije, če so kake zajebancije, če je kdo kako babo pritisnil, ti pa meni, to ni dobro in ono ni dobro, kaka da je ta država pa to pa ono. Ma saj tudi jaz vem, da ni dobro, a ne morem zdaj davit ljudi, kaj vse bi bilo treba, a ni tako, stari? Daj nam sem vsakemu še po eno.

So pa bile tudi situacije, da bog pomagaj, ko bi jokal in vse strgal s sebe, pozneje pa se lahko samo še smejiš.

Stoj pa glej, kaj je ratalo iz sveta, in kje si ti sploh bil, kaki K je naenkrat življenje. Poglej, pri meni ena ženska čisti, Kosa ji je ime, oni so iz Lukavice, hehe, Srbsko Sarajevo, tega so se papki spomnili, v resnici pa so iz Ilidže, a ko so jim po Daytonu rekli, naj spokajo, so šli. Cccc, pravi smrduhi, ajd da so živino in kure strpali v tiste svoje kripe, ampak še štekerje in štekdoze so spulili iz zidov in odnesli. Jebala te štekdoza, tri marke stane, evo, kaki klošarji so to. Ampak po drugi strani, tudi njih so nagnali, ne moreš jih prestrogo sodit, al kaj? Nikdar ne bom pozabil tiste slike iz »Oslobođenja«, oni grejo z Grbavice, vlečejo tiste vreče, za njimi pa tisti blond pop iz Pofalićev, jebem mu kosti, nagiba rakijo, tisti špirit v flaši, ko imaš zjutraj takega mačka, da ti hoče počit glava. Koliko je on rakije prepil z mojim starim, si mislim, bog daj, da bi ti pri ušesih ven udarila, mater ti tvojo ...

In zdaj, pride ta Kosa k meni po vojni, ko sem jo zagledal na vratih, sem zledenel. Si mislim, da haluciniram, jebo je Tito, s pojstlo vred nima dvajset kil, pomislim, neka coprnica, ko ona reče:

»Sinko, jaz sem, Kosa.«

Stojim in gledam, pa kje si, Kosa, se razveselim, a si mislim, jao, starost, pa si res grda, pride mi, da koga od raje zadolžim, naj me pihne, ko se postaram, da se ne bi vlekel po ulici in bi me folk pomiloval. Solze mi pridejo v oči, celo tisto življenje pred vojno mi zleti skoz glavo, objameva se, ona v jok, jaz pa, ajd, pridi na kavo, in tako.

Žalost strašna. Vpraša, če imam kako delo: delala je pri starem, ko je bil še v podjetju, čistilka je bila, in kaj naj zdaj jaz, hiša še ni gotova, vzamem jo, pa naj zasluži tistih

dvajset mark, ma to je bilo takrat za njih celo bogastvo. Mož sladkorni bolnik, vsak mesec rabi za dvesto mark zdravil, sin pravi konj ... Ma niti ne vem, valda se je tudi on tam nekje boril pri svojih, potem ga je štrafnilo, dobro so ga naši nekje zdelali, in iz bolnice v bolnico, lahko si misliš, kake so njihove bolnice, tega še nisi videl, no, saj tudi pri nas niso glih neke, a je boljše, jebi ga, in oni na kant. Nimajo za kruh. In poglej, začne ti ona tako čistit pri meni enkrat tedensko, potem mi krenejo neki posli po vojni, pade nekaj denarja, pride Kosa, očisti tisto malo po hiši, pol pusti, pa mora kdo še enkrat, a kaj naj, ne morem ji očitati, ženska se komaj drži na nogah, in tudi tisti njen mož je svoj čas nekaj delal na občini tam pri njih, in ko je stari rabil neko dovoljenje za garažo, mu je šel na roko, ne morem je zdaj jaz brcnit v rit, al kaj.

In mine nekaj časa, malo je prišla k sebi, se okrepila, jaz sem se oženil, prišli so otroci, žena me stalno sprašuje, kaj nam bo Kosa, jaz pa govorim, ma pusti, koga moti, jebeš tistih petdeset ali sto mark, ki jih dam, in ona še od vse tiste revščine vsakič otrokom kupi čokolado in jo prinese, ne morem se zdaj delat blesavega.

Sam bog ve, tudi tisti sin ji ziher vse pobere, takoj ko pride domov, a ne morem se zdaj še s tem ukvarjat, si še tega nakopat na vrat.

In več takrat, ko so bili tisti protesti borcev pred vlado, takrat ko so razbijali šipe, to mi je res kmetavzarsko, pol tistih, ki so bili tam pred vladno stavbo, dobro jih poznam, vse to je sedelo po pisarnah, se skrivalo po kletah, ma niti enega pravega borca nikjer, zato ti jaz ne hodim na te shode, pa koga oni to farbajo, ma ne more država

izplačevat toliko penzij, saj ni Amerika, najdi si kaj in delaj, organiziraj se, poglej mene, cel preluknjan ko sito, pa delam in se mučim, a ni res, matere ti? Grem samo, ko imamo obletnico enote, zbere se tisto nekaj raje, kar nas je preživelo, odidemo na pokopališče, kdor zna, zrecitira iz korana, jaz, kaj naj jaz? – gledam v tla, pa v njihove face, spomnim se, kje vse bi nas lahko zadelo, pa bi zdaj drugi nam recitirali, meni nima kdo, nekaj si zamrmram v brado, ma, če je kaj zunaj tega sveta, naj jim bo tam vse lepo in prav, naj imajo babe in viski in vse, naj uživajo.

A se bojim, stari moj, da ni nič, da je to, kar živiš – to, ti pa glej, kako boš. In zdaj, gledamo ti mi tisto frko na televiziji, niti za sekundo ni nedolžno, mlatijo se s pandurji, in razmišljam, opice, pa nismo se zato borili, da spet teče kri, meni muka, ne rečem ne bev ne mev, žena tudi našpičena, si mislim, zdaj zdaj mi bo počil še zakon, saj več tisto, samo slika brez tona, v tem pa se Kosa pojavi izza tiste kredence, vzdihne, si obriše čelo in mi reče:

»Ti, a ti poznaš tistega pomočnika ministra za borčevska vprašanja pri nas?«

Jaz gledam, najrajši bi ji preklel vse po spisku, in ministra in pomočnika in svetega Savo in križ in sveto žito. Žena me ošvrkne s pogledom, a kaj naj? Rečem, da ga poznam. In ga res poznam, jebemu, pred vojno se je tudi on nekaj pečal z gradnjo, stavbni les in take stvari, namazan papak, tudi fuzbal je nekje igral, za Igman ali Famos, ne vem več, hoče bit malo filozof, a bi rekel, da ni totalno pokvarjen, a vedi ti zdaj. In ga je zgrabila politika, pa ga poglej zdaj, pomočnik ministra, pravijo, da je vsak večer na dnevniku. Čakam, da ga vidim kje v mestu, al

ne moreš jih nikjer več videt, veš, zdaj so zategnjeni, varnostniki, blinde, avti ko v filmu, ko ameriški predsedniki, si mislim, Kosa moja draga, kako naj bo za penzije, če se vam vsak bizgrec vozi z avdijem A6, še dobro, da sploh imate za čorbo.

»Poznam ga, Kosa, saj veš, da ga poznam,« bleknem slabe volje.

»Mah, ne dajo teh penzij, glej, moj sin že četrti mesec ni dobil, slabo, pri bogu, saj veš, kako je ...«

»Vem, Kosa, vsem nam je težko,« in že me grabi nervoza in samo sekunda mi manjka, pa bi ji preklel vse po spisku. In si mislim, a sem pameten al kaj, kreten je v mene metal granate, meni pa naj se zdaj smili, lomim si prste, žena me strelja s pogledi.

»In sem mislila,« nadaljuje Kosa, »da bi pogledal, če imajo kak spisek prioritet, da bi se pogovoril z njim, če ga kje vidiš, da bi mu dali, poglej ga, čisto ga je pobralo, sem si mislila, da bi ga malo poslala v Igalo, pravijo, da je tam neko zdravilno blato, pa da se malo okrepi in pride k sebi?«

Zavil sem s očmi, žena se je prestrašila, že vstajam, da bi rekel, jebem vam penzije in Radovana, pa kdo vas je silil v vojno in kaj ste si mislili, da boste poklali balije in ustaše po Sarajevu in potem kraljevali, jebem vam narodne pesmi in Vuka Karadžića, in vse to mi je prišlo na pamet in potem je Kosa videla, da je najbrž šla predaleč, gleda me s tistimi svojimi malimi očmi in izusti:

»Saj veš, on je isto ko ti borec od prvega dneva.«

Vstanem, ji pogledam v oči, pazi njo, borec, vre mi v glavi, ma kaki borec – četnik, jebemu kosti njegove, pride mi, da bi Koso zravnal z zemljo. Tudi ona se je malo

prestrašila, ve, da jo imam rad in ji nič nočem, ampak ve, da sem budala, da imam glede tega kratko varovalko, stojim jaz, stoji ona, žena stoji ko vkopana, vse med nami stoji, in kraljevič Marko in Turki in Tito in pionirji in Stup in Azići in Srebrenica, mislim si, Kosa, ne boš več, pa naj te imam še tako rad, jebem ti znanje, pa če pomrete od lakote, vsi po vrsti. In stopim ti jaz proti njej, da bi jo nagnal in ji vse to povedal v fris. Žena je prestrašena, vidi, da je vrag odnesel šalo. In potem obstojim. Kot vkopan.

Nekaj sem se spomnil: enkrat, mi na Igmanu, triindevetdesetega, poleti, nekih par tisoč nas je bilo, ziher ena tistih famoznih deblokad Sarajeva, stojim ti jaz na neki jasi, vzel sem tisto piksno fižola, da bi jedel, ma kakega fižola, vlečeš iz tiste brozge zrna ko na tomboli, vidim, da se spodaj kadi iz kotlov, mislim si, poglej, no, zdaj smo celo podobni vojski, ne streljajo več po nas, mi pa nič, in sem malo vesel, malo pa mi je žal, pomislim, kako je zdaj nekje na morju, v Trpnju, Orebiću, girice in ene pet-šest hladnih špricarjev. Ko se ne vem od kod zraven mene pojavi Čupo, saj si slišal za njega, diverzant, pravi borec, zmešan frajer, kdor ga dobro pozna, pravi, da je najhrajnejši od vseh, pravijo, da tega, kar je delal, še v filmih ne vidiš. Suh, črn, malo daljši lasje, ruta okrog glave, nič posebnega na pogled, a to najbolj vara, tega me je naučila vojna, ne sodi človeka po videzu, to je čisto brez veze. Pride ti frajer, ki vaga petdeset kil, in ko zajca odre frajerja, ki jih ima sto petdeset, čisto brez problema. Pravijo, da se je on znal preobleč v tisto staro uniformo JLA in se pomešat med četnike, bil je med njimi dan-dva, tam se je motal naokrog, na prste preštel vse njihove enote, se naposlušal

zgodb in se vrnil k nam. Norec, kaj naj ti rečem, do zadnje zna vse četniške pesmi. Tisto »Sa Kraljeva živa vatra seva / da vidimo kog četnika nema« in tisto »Devojka je pošla u selo na vodu / vode da zavati kući da se vrati / susrela junaka Dražinoga puka / desna mu je cela / odsečena ruka«. * Še jaz sem se naučil teh bedastoč, ha, a si videl? In stoji ti on poleg mene ko Indijanec, prisežem pri svoji tastari, Charles Bronson, sem se kar malo prestrašil, stoji, gledava ti midva s tiste višine dol na našo rajo in jaz zinem:

»Mame ti, Čupo, ko ti greš tja čez k njim, kaj tam vidiš?«

On me gleda, se malo zareži in reče:

»Ma nič, stari, siromaki isto ko mi. Jebeš jih.« In odide.

In vse to se mi vrti pred očmi, in Kosa in ta njen debil, mislim si, njen otrok je, mati je to, res da je bil pri četnikih, a kaj naj jaz zdaj? Kje pa naj bi bil, ga je pač doletelo, ni ti to Mercator pa da greš in vzameš, kar hočeš, ampak guraj in jebi ga. In vse se mi je naenkrat obrnilo, in vojna in tisto pred vojno, in bolezen in sto stvari, obstal sem in nisem zinil nič. Potem pa zamrmral:

»Bom vprašal, Kosa ...« in nadaljeval, kakor sem si le lahko sproti zmišljeval:

»Pravijo, da bo kmalu nek skupni sestanek vseh borčevskih organizacij, rekli so mi, da me bojo poklicali,

---

* V prostem prevodu: »Od Kraljeva živ ogenj žari, da vidimo, katerega četnika ni« in »Dekle je odšlo v vas po vodo, da natoči vode in se vrne domov, srečalo junaka iz Dražinega polka, ki je imel odsekano desno roko.« (Vse opombe so prevajalkine.)

veš, da jaz ne maram tega, ampak glej, pravijo, da brez mene ne bo šlo, pa bo sigurno tam tudi tisti vaš minister in bom, glej ...« malo sem pogoltnil cmok »... pač vprašal, kaj se da.«

»Vprašaj, sinko, če ti ni težko,« si je oddahnila tudi Kosa. Vidim ženo, nese kavo, da bi prekinila vse to, še otroci so se naenkrat vzeli od nekod, in evo. Vsaka mati za svojega otroka, in tudi Čupo ima prav – četniki so bili v vojni isti siromaki ko mi, tu ni neke velike filozofije.

Raja in papki

Veš kaj, ko se je začela vojna, sem najbolj sovražil kmete. Saj poznaš tisto zgodbo, ne, kako je vse to vojna med blatom in asfaltom, tam gori na hribu so papki, tu doli v mestu pa mi, raja, in to. Na kake vse bedarije smo mi padali, ne moreš verjet. Kar je res, je res, s papki so bili vedno neki štos, ampak, jebemu svet, zdaj gruntam, da smo v bistvu vsi skupaj najebali, ker smo jih podcenjevali. Definicijo papka je že davno postavil tisti Džandžo in je ena najboljših v zgodovini: »Papak je človek, ki ga ti vprašaš 'Kaj je novega?', on pa ti res začne razlagat, kaj se mu dogaja v življenju.« Na »kaj je novega« se tako mimogrede odgovori z »nič, pa pri tebi?« in čao. Malo morgen, da bom zdaj jaz poslušal, kaj je pri kom novega.

Glej, v osnovni, točno se spomnim, bil je tisti Hamo Mušanović, mučil se je s stavki, prisežem pri svoji tastari, mislili smo, da je mutast, noben ga ni resno jemal, dokler nismo prišli v peti-šesti razred, takrat, ko ti starci začnejo dajat denar za malco in da ga imaš v šoli. Naš razred je bil pisan, ko smo mi šli v šolo, so ravno zgradili tiste bloke za one živine, naenkrat se je priselil kup nekih funkcionarjev, pred šolo so začeli merdžoti parkirat. Njegov stari je bil mesar, oni so nekje s Kobilje Glave, tam so imeli

posestvo pa je on menda potem kupil lokal tam gori pri študentskih, in to je vse, kar smo vedeli, pa še malo daleč je bilo vse to za nas, kaj boš lazil gor v hrib, če smo šli ven, smo šli dol, v mesto. Ampak vseeno je bilo blizu, tam gori taki modeli, da bog pomagaj, tisti gavnarji, ki so začeli že v petem razredu nosit špičake in hlače na trapez, vsakojake budale, od tistih, ki so si naredili nunčake in jih cel dan vrteli ko Bruce Lee, do tistih, ki so dva-tri krat ponavljali in bili s tabo v razredu, ti imaš deset, on pa štirinajst let, brije se, še rečt mu ni treba, kar sam mu takoj daš tisti denar od malce.

In tisti Hamo, njegov stari je imel mesnico, mi pa otroci, pojma nismo imeli, kaj pomeni denar, ampak za vsakega pride en trenutek v življenju, ko pogruntaš, zakaj in kako je denar pomemben. No, jaz sem pogruntal prek njega, enkrat smo bili pred šolo in je prišel en znani gavnar, Izo Belaj* so ga klicali, pazi ti, kako ime, takoj veš, kaj in kako – belajsuz, kjer so težave, Belaj ziher ni daleč. Mislim, da je osnovno končal, malo preden je postal polnoleten, nobene koristi od njega, kaj hočeš. Si moreš mislit, kakšen je bil, v sedmem razredu je prišla nadomeščat neka učiteljica glasbe, mlada, ravno je končala faks, luštna ženska, on jo je kar sredi ure vprašal, če bi hodila z njim, če bi bila njegova punca. Prava budala, ti pravim. To bi bila še zdaj štala, pa magari mularija danes v šoli lahko dela vse živo, kaj šele takrat, ko so te vrgli ven, dokler si rekel keks.

---

* Belaj, iz turščine »belalı«, težaven, izpeljanka belajsuz v tem stavku pomeni človeka, ki išče in povzroča težave.

In pride ti on, mi stojimo na šolskem dvorišču, in reče, ajde, cekin na svetlo; jebiga, mi praznimo tiste svoje žepe, Dado pa ga gleda. Belaj reče: »Daj keš, kaj me gledaš, butl, da ne bi zdaj s tabo obrisal teh črt na igrišču.« Hamo gleda in je tiho. Belaj krene proti njemu, Hamo pa reče: »Stoj, saj bom dal.« Belaj razpičkan, a srečen, ker se je spet dokazal, in reče: »Jasno, da boš dal, poslušaj ti njega, sicer si itak mrtev.« In reče Hamo, ajde, matere ti, pridi sem, da te nekaj vprašam. Zdaj je tudi Belaj malo previden, grunta, Hamo je stalno tiho, a glej ga zdaj, ni mutast, kaj če pozna kako foro, pa ga vrže na finto in pobegne, kaj če ima kje kako palico, nič ni nemogoče, in odideta ti onadva tja do zida, Hamo nekaj potegne iz žepa, Belaj to vzame in čao – čao, vsak na svojo stran, Belaj odide, noben od nas ni dobil niti focna niti čvrge niti nič, dobro se je končalo. Hamo me gleda, meni pa malo vroče, ne vem, kaj mu je rekel ali dal, da je Belaj odšel tako miren, in to je potem trajalo kar nekaj dni, Belaja od nikoder, grize me, da bi vprašal Hamota, a raja njega ne jebe, po malem ga imajo za papka, ne družijo se z nami, in jaz ne vem, kako naj zvlečem iz njega, kaj se dogaja.

In potem, kontrolka iz matematike, težko ko bog, jaz sem ubodel neke naloge, prepisal, napisal sem še na listek in ga porinil Hamotu čez mizo, on prepíše, zvonec zazvoni in odmor, ko gremo na četrt kile kruha in deset dek tiste salame, ko se zdaj ne spomnim, kako se ji reče, a ko potem rigneš po njej, ko da bi pojedel kilo starih cajtengov, točno tako ti je v želodcu.

Dado nikdar ni kupoval salame, vedno četrt kruha in evrokrem, če ni bilo *ajrokrema*, pa dve rum ploščici. To mi

nikdar ni bilo jasno. In prideva ti midva s Hamotom do marketa, noben nič ne govori, potem pa on pravi: »Kaj te muči, dečko, maš kake probleme?«

»Mah, zanima me, kaj si mu rekel, sploh mi ni jasno, zakaj Belaja ni več nič sem.«

»Povedal sem mu tako, kot je,« me gleda Hamo.

»Pa daj no, glej ga frajerja, kaj si težek, starega mi, pa še nalogo sem ti zrihtal, govori, no ...« sem nestrpen.

»Ah, ti moj papak,« me gleda Hamo. »Vi si vsi mi-slite, da ste z ulice, tu iz mesta, dobro brcate žogo in znate mešat karte, napihujete se pred ribami, starci so vam dve majici kupili v Trstu in zdaj ste kao glavni.«

»Ma daj, no, da niste mogoče vi glavni, vi s travnikov? Si že kdaj videl kakega leva v koruzi?«

»A levi posedajo zunaj na ograjah pred hišami?«

»Ma daj, ne zajebavaj, povej, kaj si mu rekel.«

Hamo me pogleda, tako rahlo butasto, malo me rukne, kot da me bo udaril: »Bumbar si bil in ostal, a imaš srce, zato te imam rad. Nič, rekel sem mu, da je moj stari zajeban za te stvari in da ga bo zaklal s tistim nožem za vole in da bo najebal vsak, ki bo folku jemal denar. Ne vem, če bi res, ampak da ne bo pomote, moj stari je res jeben po tem vprašanju. Če se kdo spravi na mene, pa nisem kriv, je pripravljen ubijati za mene. Če pa sem kriv, me bo on premlatil na žive in mrtve, da ne bo pomote. In potem sem mu rekel, da mu bom dal petaka vsak petek, samo tebe in Dadota naj pusti pri miru. In mene tudi, itak.«

In gre lepo dalje, jaz ne morem verjet, frajer sploh ni govoril, mutec, pa ga poglej zdaj. Belaja nam je spravil z vratu, pravi car je izpadel, prisežem pri svojem tastarem.

Ampak on nadaljuje: »E, ti moj bumbar. Pojma ti nimaš. Jaz pri starem delam že od tretjega razreda in točno vem, kak je kdo. In vse se vrti okrog denarja. Ti si konj, sam si odraščal, ti bi raji dal vse, kar imaš, ko ti stara da petaka, ga porabiš, še preden prideš do šole. Tudi Dado je dober, srčen, za vsakega od raje bi se stepel, ampak mu starci dajejo malo več cvenka, zato si vedno kakih dvesto pusti, da še za sebe kaj kupi. Belaj pa je budala, ni važno, koliko keša bo folku spulil, vseeno mu je, v vsakem primeru bo šel igrat poker s tisto starejšo bando, z Žutim, s Kitajcem in to, in oni mu bojo vse pobrali. Butast, tu ni pomoči. A ni potem boljše, da mu jaz dam petaka za vse nas, meni to ni nič, ko da ga moj stari razbije, pa še jaz bi jih lahko fasal pa ne vem kaj. Tako pa smo mi mirni in on je miren in čao. Ma oni so papki, ne pa ti kmetje, kot vi mislite: ni boljšega človeka od kmeta, to si zapomni. Jaz pa sem nekje vmes. Poznam jih, stari trguje z njimi, bori se, ljudje so tiho in delajo, pravi kmet bi ti dal svoje srce, če kaj rabiš. Namazani pa so, to je res, jih je življenje izučilo.«

Jaz sem tiho, kaj pa naj?

Hamo je car. Pa tudi njemu je fajn, ker ga spoštujem. In je še pristavil, medtem ko je gledal Belaja, kako na dvorišču že obdeluje nove mulce:

»On je zdaj v tvojih očeh frajer in gavnar. A poglej ga, prava budala, vsak ga lahko kupi za drobiž.«

In prisežem ti, ko zdaj vse seštejem, takrat mi je Hamo, mesarjev sin, odprl oči za celo življenje. Takrat sem prvič pogruntal, čemu služi denar. Služi, da pametnejši izkoriščajo bolj butaste, butasti pa so srečni, ker lahko delajo za njih. In res, pride vojna, meni so dali tistega golfa kao za

specialne naloge, kripa, nič ne moreš z njim, ampak dela na vse, kar natankaš v njega. So že začele granate padat, jaz skačem sem in tja, jebiga, ko gori pri študentskem – barikada. In kdo na njej? Hamo, normalno. Stoji zadaj, cel zategnjen, nova uniforma, pištola za pasom, špancira in se šopiri. Komaj sem ga prepoznal, po osnovni se nisva več kaj dosti videla, on se ni gnal za šolo, s starim je delal biznis, odpirala sta mesnice, zgradila dve hiši, glavo ima ko merjasec, ni da ni. Vidim jaz, vsa tista raja, bivši banditi, Žuti, Lepi, Kina, Haro, vsi so tam zraven njega, on pa – komandant. Nasmejem se, rečem, pa kje si ti Hamo, kaj je novega, pokažem tisto svojo izkaznico, tudi on se smeje, pa kje si ti, Švabo. Potem se obrne k svojim, reče, to je državna, z njimi ni heca, spusti ga skozi, pa kje si, kje si in vse tiste floskule, kaj dogaja. To je moj prijatelj iz šole, skupaj sva odraščala, pripoveduje Hamo, oni pa se mu vsi priklanjajo in se spomnim tiste epizode s šolskega dvorišča. Gledam tiste gavnarje v uniformah, zanimivi so mi, nasmiha se, še vedno se malo palim na njih, ponujajo mi cigarete, sprašujejo, a kaj rabiš, ne morem naprej z avtom, a samo čakam, kdaj bo padla kaka granata.

Hamo me gleda, tudi njemu je malo smešno in reče, ne se kaj dosti junačit, bumbar, da te ne ubijejo tisti papki s hriba, če boš glumil Robina Hooda, kar rad delaš, pa te bojo naši po glavi. Lahko bi prišel k meni sem v enoto, vse imamo, vse lepo po predpisih in regelcih. Lahko bi bil moj namestnik. In si mislim, ma kaki predpisi, ziher bo ropanje in pizdarija s to ekipo, moj Hamo, še ti boš zabredel, a vem, da jim je zdaj kot oče in da bo pač tako, in mi je po malem tudi všeč.

Hamo se skloni skozi okno, me objame in reče: »Vem, pri tebi mora vse biti, kot si ti splaniral, in regularno. Zato te imam rad, če pa se ti kaj zalomi, jebeno je to življenje, veš, da sem tu. Nekje vmes.«

»Vem, Hamo,« bleknem in pritisnem na gas.

Ne vem, zakaj, a mi pozneje ni bilo čudno, ko sem slišal, da ga kličejo General, niti to, da so njegovi tu in tam vdirali v zapuščena srbska stanovanja pa tudi v naseljena in počeli vse mogoče. Tistega enega, mislim, da mu je bilo ime Kirija, sem zadnjič enkrat videl, tak je, ko bi imel sto let, on je odsedel tudi za nek umor otroka, pravi kreten. Vstopili so v hišo, našli nekaj zlata in denarja, on pa gre in ubije žensko in punčko, staro dvanajst let, jebemu vse živo. Hamotu nimajo kaj, on ni ropal, on je pametnejši od njih, evo ga, kavarno vodi, trebuh mu je zrasel in to. Šef. Denarja ko dreka, sicer je nekaj švercal v navezi s politiko, malo skozi tunel pa malo kava, olje, alkohol, to in ono, flaša olja je bila 70 mark, jebiga, z lopato je grabil na kup, ampak ga jebe sladkor, glej ga, sam sebi daje inzulin.

To nikakor ni dobro, če si nekje vmes, a ko me vidi, je meni neprijetno, snema si uro, vleče denar iz žepov in govori, to je moj prijatelj iz otroštva, cel čas je bil z mano, v nobenem njegovem lokalu mi ne pusti nič plačat, skliče vse kelnerje in govori – to je moj sošolec. Pa saj sem res, kar je, je, jebi ga zdaj.

In če dobro premisliš, je res tako. Vsi tisti pravi kmetje, kar sem jih spoznal na terenu, po Treskavici in Bjelašnici, ti ljudje z Drine, so res pogumni in res taki, da bi si jih pritisnil na prsi, vsak po svoje se nekaj muči, a misli nate in te ne bi nikjer pustil, niti ranjenega niti na liniji. In